

מקדושרים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה
מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון מ"ג

פרשת עקב | תשפ"ה

ראני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

בפרשת השבוע אנו נתקלים בקביעה היסודית הבאה (ח, א): "כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לִבְדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִּי ה' יִחְיֶה הָאָדָם".

אם כי הדברים אמורים במוצא פי ה' והגורל אותו האו קובע לאדם, אולם בדרך צחות פירושוהו גדולי הדורות אודות מוצא פי האדם בעומדו לפני ה', עבודה שבלב זו תפילה, עליה 'יחיה האדם' בכל המובנים, במישור הגשמי והרוחני גם יחד.

הסיפור המדהים הבא, אשר נמסר איש מפי איש עד זקני קהילת יוד שבפרס, מעיד עד כמה נכונה אמירה זו - פשוטו כמשמעו. עד היכן מגיע ומה רב כוחה של תפילה, הלא היא מוצא פי האדם לפני קונו, להציל חיים ולהחיות את האדם.

סכסוך ממוני נפל בין שני תושבי העיר יוד, האחד יהודי והאחר נכרי.

לאחר דין ודברים וניסיונות פשרה שלא צלחו, הובא הדבר לפני בית המשפט המקומי ובו הוכרע כי היהודי צודק לחלוטין בטענותיו ידו על העליונה. אולם טרם הספיק היהודי לחגוג את נצחונו, והנה טפל עליו הנכרי כנקמה עלילת שווא נפשעת, כזו שהעונש עליה היה חד משמעי ובלתי ניתן לערעור - גזר דין מוות רח"ל.

ידעו הכל והבינו היטב, הן היהודים והן גויי המקום, כי הצדק עם היהודי וכי מעולם לא שלח ידו בדבר עוולה, שלא לומר חטא כה חמור נגד השלטונות וחוקי המדינה.

אולם ההיגיון וההכרה במציאות - כבודם במקומו מונח, בשעה שגורמי האכיפה ומערכת המשפט מורכבים היו כל כולם משונאי ישראל מושבעים, כאלה שרק ששו על ההזדמנות להביא את היהודי לגדרו ועטו על כך כמוצאי שלל רב.

ניסו יהודי העיר בכה ובכה, שלחו יד בשתדלנות ואף עירבו גורמים אשר יד ורגל להם במסדרונות השלטון, שכרו עורכי דין ממולחים מהשורה הראשונה, ואין.

השופטים, כך נראה היה, נחושים להפיל את היהודי בכל מחיר. דם יהודי קל היה בעיניהם כמים, והם בהחלט לא חפצו לוותר על ההזמנות שנפלה לידיהם כפרי בשל.

הגיע ובא יום ההוצאה להורג.

יהודי העיר, כמיטב המסורת המרושעת, הוכרחו לבוא לכיכר העיר. שם פקחו עליהם שומרים חמושים שבע עיניים, תוך שהם מוודאים כי הם אכן מביטים נכחם, עוקבים אחר התהליך כולו מתחילתו ועד סופו. מסורת זו מסורת.

לצד מורשת ישמעאל המרצדת בחייתיות בעיני השופטים, התליינים וקהל הצופים הנכרי, לא היתה ברירה כי אם לכבד במקביל גם את המסורת עתיקת היום וימינו ולאפשר לנידון למוות לבקש בקשה אחרונה.

פנה אליו השופט, ובפנים מתחסדות הציע לו לשטוח את בקשתו האחרונה.

'אבקש, אם אפשר' הפתיע היהודי, 'להיתלות שם'. כאן הצביע היהודי על קצה הבמה, מרחק של כמה מטרים מהמקום בו ניצב זה עתה.

תהייה ניבטה מעיני השופט, חוסר הבנה שטף את הקהל, אולם אין ברירה. את הבקשה האחרונה יש לבצע במלואה, ותהא הבקשה אשר תהא.

טיפס התליין על שרפרף, התיר את קשרי החבל במקומו הנוכחי ועשה את דרכו אל קצה הבמה, שם ניגש לעמוד הקבוע בתקרה והחל לברוך עליו מחדש את החבל. מוכן ומזומן בשנית לבצע את זממו ביהודי האומלל.

היהודי מצדו, כביכול אינו קשור למציאות שסביבו, נראה היה שקוע בתפילה וכולו אחוז שרעפים. עיניו עצומות, פיו ממלמל והוא שרוי

המשך בעמוד ד'

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"כִּי אִם שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת וְגו' לִלְכֹּת בְּכָל דְּרָכֶיךָ וּלְדַבְּקָהּ בּוֹ" (יא, כב). אפשר לומר כן, והלא אש אוכלה הוא, אלא הדבק בתלמידים ובחכמים ומעלה אני עליך כאלו נדבקת בו (רש"י).

שמעתי בשם ריב"ש ז"ל, שיש צדיקים שמעלים הרשעים מגיהנם בעודו הצדיק בחייו בעולם הזה, בעת שהצדיק מתפלל (הרה"ק ר' ייבי בשם הבעש"ט).

"שְׁמַלְתָּךְ לֹא בִלְתָּה מַעְלִיף וְרִגְלָךְ לֹא בִצְקָה זֶה אֲרָצֵים שְׁנָה" (ח, ד).

פירש"י ז"ל שהיה הענן מוגהצן ואף קטנים שבהם כשהיו גדלים היה גדל לבושם עמהם, כי יש פעם שאדם רוצה להתפלל בהתלהבות ואינו יכול, שאיבריו כבדים עליו...

אך זה הדבר שהגוף נתגשם, זהו דבר רע, וזה בא מחמת שיש באדם ד' יסודות אש רוח מים עפר, ואש הוא דבר קל המתנענע וגם מים ורוח הם קלים ומנענעים, רק יסוד עפר הוא אינו מתנענע. וכשבא האדם ליסוד העפר, אזי הוא בעת זקנה ואינו יכול להתפלל.

וז"ש ענן ואש מתלקחת, ענן נקרא החשכות שאינו יכול להתפלל, ואש כשמתחיל להתפלל בכח, אזי [נקרע] הענן שהוא החשכות, ובא לאש מתלקחת, פירוש להתלהבות...

וזהו שהיה הענן מוגהצם, שעל ידי חשכות נתלבנו, כי בשומו אל לבו שעושה בזה עבירה שאינו מתפלל בכוונה, שלא שם מורא של הקדוש ברוך הוא נגד פניו, ועי"ז מתחיל להתפלל בחשק ובהתלהבות. ושמלתך, פירוש, בכל מצוה עושים מלבוש להקב"ה, וכשעושים המצוה בפנייה אזי קורעין אותו, אבל שמלתך לא בלתה מעליך, שלא היה לך פנייה. וקטניהם

כשהיו גדלים, היה גדל לבושם עמם. דיבור נקי לבוש, וכל הדיבורים שדיברו, כשהיו גדלים היה גדל עמם, פירוש שכל הדיבורים שדיברו כשהיו בשכל דקטנות, כשהיו גדלים, כשהיו באים לשכל גדלות, היה גדל עמם, פי' היו מביאים שכל דקטנות אל שכל גדלות (תורת המגיד).

"בְּרוּךְ תְּהִיָּה מִכָּל הָעַמִּים לֹא יִהְיֶה בָּךְ עֶקֶר וְעֶקְרָה וּבִבְהֶמְתָּךְ" (ז, ד).

ואיתא במדרש (דברים רבה ג, ו) שלא תהיה תפילתך עקרה, והוא תמוה.

ולבאר זה היא על פי שמעתי מאא"ז זללה"ה כי לפעמים אדם מתפלל על דבר זה ונותנין לו דבר אחר, או לפעמים נעשה התפילה רק בעולמות עליונים... ונראה לי שהוא מרומז בשם ב"ן שבשם הו"ה ברוך הוא, וזהו 'לא יִהְיֶה בָּךְ עֶקֶר', פירוש בכ"ב אותיות התפילה לא יִהְיֶה עֶקֶר, רק יהיה עושה פירות ותולדות.

וגם עוד הבטחה נוספת, 'וּבִבְהֶמְתָּךְ', פירוש אפילו בבקשות הפשוטים על מדיגת תחתונים, היינו לא זה בלבד שיעשה פירות בעולמות עליונים ובציפורים אחרים. דרך משל, 'לחם' יש לו כמה ציפורים, כמו 'מחל' היינו שימחול לו ה' עוונותיו, וכן יש לו פירוש אחר כמו 'לחם אלקי' (ויקרא כא, ז) שהוא הימנותא, ויש לו פירוש פשוט וצירוף פשוט - 'לחם' ממש שהוא הפרנסה. וזהו אפילו בבהמתך, הם התיבות הפשוטים כמו פרנסה ורפואה ממש והיא מלשון בהמה היינו המדרגה תחתונה בלי פירוש אחר רק האותיות כפשוטן הכל תהיה תפילתם מועלת ועושה פירות והולדה וגם לרמוז לשם ב"ן כי בהמה מספר ב"ן והבן (דגל מחנה אפרים).

הילולא דמרי עלמא

בעלי הילולא בעבודת התפילה

הגה"ק ר' דוד בהר"ן זצ"ל
כ"ז מנחם אב תש"ז

מי שלא ראהו מתפלל, לא ראה תפילה מימיו. הוא התפלל, ככתוב בהלכה, בשלחן ערוך. נע לאט, כל מילה ומילה, כסופר מעות, וללא רעש והמולה, שתי כפות ידיו אחוזות זו בזו על לבו, ויכלו לראות ולהכיר בשפתותיו אשר מללו חרש, כל מילה ומילה ממש, לפי תנועות השפתיים (עדות תלמידו ר' עמרם בלוי זצ"ל).

עבודת התפילה אצל רבנו היתה נשגבה בכל קנה מדינה, ואף בתפילות שאין דרך מרבית בני האדם לאומרן - היה מתאמץ בהן בכל כוחו.

כך למשל היה רגיל על לשונו דברי הזהר הקדוש, כי הגאולה השלימה מתעכבת משום שאנשים ישנים בחצות הלילה ואינם קמים משנתם לעורר ולבכות על גלות השכינה, ובעצמו היה משכים מדי לילה וממרר בכבי על צער השכינה וחורבן בית

כשאדם יורד לעולם, כך יודע ומבין כל בר דעת, מציידים אותו בכלים הייעודיים ומתאימים עבורו ואשר יעמדם לצדו כדי לעשות רצון קונו ולהשלים את המשימה שלשמה נשלח הנה למשך שנות חייו.

לא בהכרח שהכלים הללו יהיו דווקא כלים גמישים ונעימים לשימוש, אף אחד לא מבטיח שהדרך תהיה סוגה בשושנים ומסבירת פנים לכל אורכה. יש והאדם סוחב עמו 'חבילה' שיש בה ממש, נושא על גבו תרמיל גדוש אתגרים וקשיים אשר כל אחד מהם הותאם באופן מדויק ובחכמה אלוהית לדרך אותה התוו לו משמים.

'בראת שור פרסותיו סדוקות וחמור פרסותיו קלוטות' טען איוב (בבא בתרא טז, א), וכך גם עושר ועוני, חכמה ומיעוטה, תכונות אופי ונסיבות חיים. הכל נקבע במדויק מלמעלה.

יחד עם זאת, ביד האדם להתפלל, לשפוך שיח ולהעתיר לפני אביו שבשמים כי יסיר מעליו צרה או קושי, והתפילה בכוחה לשדד מערכות הטבע ולפעול מעל לכל והיגיון. אכן, בענין זה מלמדנו הרה"ק בעל 'תולדות יעקב יוסף' בפרשת השבוע כלל ברזל, וגם הבטחה שיש בה ממש.

"אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבֹו תִדְבָּק" מצוה אותנו התורה הקדושה (י, כ), ציווי המתייחס לעבודת האלקים - עבודה שבלב זו תפילה. נשא ה'תולדות' משל נפלא, ובכך החכים אותנו ברובד העמוק ביותר של השיח הטהור של האדם מול קונו. חטאה המלכה, בשגה או בודון, נגד בעלה המלך.

קצף המלך כפי שרק מלך יודע לקצוץ, חמתו עלתה בו ולא נח זעמו עד ששילחה מעל פניו, ציוה עליה להרחיק נדוד למרחקים, אי שם הרחק מארמון המלוכה ומעיר הבירה בכלל. שם, כך קיווה המלך, תשב המלכה עם עצמה ותערוך את חשבון נפשה. ויהי היום, עלה צורך מדיני מסוים אשר דרש מהמלך להיקלע לאותה עיר בה שהתה המלכה בתקופת הגלות. אם כי המלך, מטבע הדברים, אינו נגיש לנתיניו הפשוטים, אולם המלכה אגרה בצקלונה במהלך הזמן טכסים או שניים שאפשרו לה למצוא את הדרך להיפגש עמו, ולו לשעה קלה.

'אישי האהוב!' פרצה בבכי מר, 'ראה נא מה עבר עליי, כמה תלאות נקלעו בדרכי וכמה קשיים השתרגו על צווארי, למן היום בו שילחת אותי מעל פניך ועד היום הזה'.

לבו של המלך יכול היה לתחנוני אורחים פשוטים, איכרים נבערים אשר תינו לפניו על ריבוי המיסים ועל חוקי הנוקשים. הוא מסוגל היה לעמוד שאנן נוכח תחנוניו הדומעות של נידו למוות. לבו - לב של מלך, ולא הוא שיפעל מתוך רגש רגעי.

אולם דמעות המלכה - זה כבר משהו אחר לגמרי. מול תחנוניה ויללותיה המרות, כאן כבר לא יכול היה המלך להחשות, ועל אתר פנה אליה והזמין אותה בחפץ לב לשוב הביתה.

כאן שב ה'תולדות' לחלקו הקודם של המשל, ומשנה במעט את מהלך העניינים.

המשל, גרסתו השנייה, מציג את המלכה מתפרצת כלפי המלך בעזות מצח ומתוך האשמה בוטה וחצופה. 'האם לא תבוש' העיזה פניה, 'להדיח אותי ממשרתי ולשלוח אותי לגלות, בעוד אתה יושב על כסא מלכותך ומתעדת בכל מנעמי המלכות?!'

לנוכח חוצפה זו, אין ספק שלא זו בלבד שהמלך לא ייעתר לבקשתה לשוב הביתה, אלא עוד הוא עלול להשית עליה עונש כבד שבעתיים.

אמנם, הדרך הטובה והכשרה מכל היא להציג את הדברים באופן שיתיישב על לב המלך. לתאר לו עד כמה פוגע הדבר בכבודו ועד היכן מגיע הצער שלו עצמו כתוצאה מריחוק מלכתו האהובה. או אז, ודאי שיעתר המלך לתחנוניה!

על פי זה מנחה אותנו ה'תולדות' וקובע:

יפה כוחה של תפילה, כל עוד היא אינה נאמרת בדרך של קנטור חלילה כלפי מעלה. רבה עוצמתה כשהיא נאמרת בלב נשבר, מתוך הכנעה ושפלות ברח לפני היושב במרומים.

אולם יפה כוחה שבעתיים, אם ניצב האדם לפני קונו ומתפלל על כבוד השכינה, מבקש להעלות ארוכה לצערה של השכינה, והרי שנינו (סנהדרין מו, א): "בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת: קלני מראשי, קלני מזרועי!"

יתירה מכך, מבטיח ה'תולדות' הן צדק: **המתפלל בדרך זו, על צער השכינה, מובטח לו כי תיענה תפילתו ויפתחו עבורו שערי ברכה ורווחה!**

יש לתת את הדעת לרובד נוסף, עמוק יותר.

עד עתה נסוב הנושא סביב **קבלת התפילה**, כיצד התקבל ביתר שאת ועד כמה רב כוחה כשהיא נאמרת למען כבוד השכינה.

אולם מה בנוגע למעלה התפילה?

הלא ברור למעלה מכל ספק כי התפילה נאצלת, נעלית ומרוממת שבעתיים כשמתרנה ריבוי כבוד שמים ותחינה על צער השכינה, לעומת תפילה העוסקת אך ורק בהיבט האישי הצר של האדם?

אמור מעתה: האין כדאי להתפלל באופן נעלה בהרבה? גבוה מעל גבוה? להתעלות בעבודת האלקים ולהעפיל לפסגות גבוהות ותמירות בהרבה?

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

קרבת אלוקים

לאורם של גדולי הדורות

שוק ארבעת המינים.

אין צורך לתאר להסביר, לצייר בדמיון ולהרחיב יותר, משום ששלושת המילים הללו אומרות למעשה הכל. הדוכנים, הרעש וההמולה, ובעיקר הסחורה הטריה אשר כמו קוראת ומזמנת אליה כל עובר ושב.

לולבים ירוקים זקופי גו ועבי שדרה, אתרוגים מזנים שונים, ירקרקים-צהבהבים, עם פיטס או בלעדיו, הדסים משולשים ועבותים וערבות מעוטרת בלוב זעיר.

ובתוכם, תור ארוך משתרך מול שלחן קלוף ומרוט מרוב שימוש. מאחוריו, על כסא פלסטיק שנגרר מאי-שם יושב מורה הוראה חשוב ובידיו זכוכית מגדלת, עיניו בוחנות כל פרי והדרו, כל לולב וקומתו.

בורים, יהודי תם עולה חדש ממדינות חבר העמים, ניצב שם נבוך ואינו מוצא מקום לעצמו. וכי מה לו ולנערי תשחורת נמרצים, אברכי משי שתורם אומנותם ואפילו תינוקות של בית רבן שזכו לגדול על מצע של אל"ף ב"ת ולא על מצע הכפירה ההרסני מבית הקומוניזם? הישתווה הוא אליהם? לבחירתם בפרי ההדר הראוי לשמו? איך יוכל לבחור, לברור ולדעת מה טוב עבורו, בשעה שבקושי את תיבות התפילה הוא מצליח להגות ובלשון הקודש הוא רואה אתגר בלתי-עביר.

'וה... בסדר?' הוא עילג, וזה בלט. בחבטה קלה הוא מניח לפני הרב סט שלם - לולב, אתרוג, הדס וערבה, ונתקל בזוג עיניים פערות בתדהמה ובהמהום מתפעל באמת ובתמים.

'היכן מצאת כזה הדס?' הרב המום.

התשובה החכימה את הסובבים, שהאיזו לדברים, ואף סחטה דמעה או שתיים מעיניהם.

'אינני יודע לבחור אתרוג או לולב, כבוד הרב, וגם לא הדס או ערבה' פתח בטון חלוש, נכלם, אז עמדתי לי בשוק ופניתי לבורא עולם, בתחינה שימצא עבורי את הסט המושלם ביותר מכל בחינה שהיא. הושטתי את ידי ולקחתי מכל מין את הראשון בו נתקלתי, והנה הם לפניך, כבוד הרב!...

פרשה ופשרה

נידון בפרשה בענייני תפילה

הגדול, הגבור והנורא

בפרשת השבוע אומר משה רבנו לעם ישראל (י, יז): "כִּי ה' אֱלֹקֶיכֶם הוּא אֱלֹקֵי הָאֱלֹקִים וְאֶדְנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל-הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר הַנּוֹרָא וְגו'", ולפסוק זה השפעה ישירה על נוסח התפילה.

מספרת הגמרא (ברכות לג, ב) אודות אותו שליח ציבור שירד לפני התיבה בנוכחות האמורא רבי חנינא, וברצותו לכבד ה' מגרונו וכשל באומריו: "הָאֵל-הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר הַנּוֹרָא וְהַעֲדִיר וְהַעֲזִיר וְהִירָאֵי הַחֶזֶק וְהַמְּאִיץ וְהַנְּדָא וְהַנְּכָדָא".

רבי חנינא, בתגובה, שלל לחלוטין נוסח מסוג זה וקבע כי אילולא היה משה רבנו נוקט בלשון זו בפסוק האמור, ואילולא שהיו קובעים זאת אנשי כנסת ישראל בתפילה, לא היה ראוי לומר אף את שלושת השבחים הללו: 'הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר הַנּוֹרָא'.

זאת משום שמשול הדבר למלך שיש לו אלפי אלפים דינרי זהב, ונתיניו מהללים אותו בכך שיש לו דינרי כסף, הרי שאין הדבר שבח אלא בזיון. עברו. כן הדבר אצל הבורא יתברך, אשר הוא נעלה וגבוה מעל כל שבח, ואין בדינו להגדיר שבחו כלל, כי אם בדברים שנתקנו על ידי גדולי האומה.

ומדוע אכן נקבעו שלושת שבחים אלו במיוחד? על כך משיבה הגמרא (יומא טז, ב) כדלהלן.

לאחר שבא משה רבנו ומנה שבחים אלו, בא ירמיהו הנביא ואמר: "נכרים מקרקרין [מרעינים] בהיכלו, איה נוראותיו?", לפיכך השמיט ירמיהו את השבח 'נורא'. אחריו בא דניאל איש חמודות ותהה: "נכרים משתעבדים בבניו, איה גבורותיו?", ובהתאם לכך לא אמר 'גבור'.

אכן בא לאחר מכן אנשי כנסת הגדולה ואמרו: "אדרבה, זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו, שנותן ארך אפים לרשעים, ואלו הן נוראותיו - שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות". מתוקף הבנה זו - קבעו הם נוסח זה בתפילה, וכפי שאנו אומרים עד היום בברכת אבות.

אלו דברי הרמב"ם (הלכות תפילה ה, א): "תפלת הציבור נשמעת תמיד ואפילו היו בהן חוטאים אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור, ולא יתפלל ביחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הציבור".

מעלת תפילה בציבור

אודות מעלת הציבור כותב הרמב"ם (הלכות תשובה ב, ו): "ציבור, כל זמן שעושים תשובה וצווקין בלב שלם הם נענין", ויש מהראשונים (מאירי יבמות קה, א) שתלו בכך את הטעם שיש להשתדל ביותר להתפלל עם הציבור.

עוד כתבו (שם) שמטעם זה יפה התפילה ומתקבלת ביותר בעשרת ימי תשובה, משום שבימים אלו גדול עוד יותר כח הציבור - משום שהציבור מתעורר ביתר שאת בימים אלו.

עד כדי כך הכבירו חז"ל במעלת התפילה בציבור, שאמרו (ברכות מז, ב) כי המשכים לבוא לבית הכנסת ולהימנות עם עשרה הראשונים, הרי הוא נוטל שכר כנגד כל הבאים אחריו [אכן ראה מגן אברהם סי' צ ס"ק כח שהדבר אמור רק כשמתפלל עמו, ולא כשוא לבית הכנסת בשעה זו למטרה אחרת].

כן הובא בראשונים (ארחות חיים וכלבו) כי בפסוק (בראשית כח, טו): "וַיִּקְרָא יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֹן יֵשׁ ה' בְּמִקְוֶה הַזֶּה וְאֲנִי לֹא יָדַעְתִּי" נרמז בראשו המילה 'ציבור' - סופי התיבות של המילים: "וַיִּקְרָא יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר", ובפסוק כולו נעדרות אותיות שט-ן, ללמדנו שאין לשטן אחיזה בציבור. ועל זו הדרך כתבו שהמילים: "אֲכֹן יֵשׁ ה'" במקום

טרחא ומאמץ לתפילה בציבור
מובא בגמרא (פסחים מז, א) כי לצורך התפילה יש לאדם ללכת עד ארעה מילין - בדרך הליכתו, ולאחוריו עליו לשוב לשם כך עד מיל. יש מהראשונים (רש"י שם, וראה טור או"ח צ) שפירשו כוונת הגמרא לענין תפילה בציבור, עד כמה יש לאדם לטרוח וללכת כדי להתפלל בציבור.

פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

לאחר תפילת שחרית נהוג לומר את ה'זכירות', הלא הן אותן מצוות תמידיות התלויות בהעלאת זכר פרטים מסוימים עליהם ציוותה התורה הקדושה, ואחת מהן מובאת בפרשתנו (ט, ז): "זָכֹר אֶל תְּשַׁכַּח אֶת אֲשֶׁר הִקְצַפְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמִדְבָּר".

לשיטת הרמב"ן (וכך דייק בחרדים מלשון הספרי) זוהי אחת מתרי"ג המצוות, לזכור תמיד את אשר חטאנו לפני הבורא יתברך במעשה העגל, וכך להתעורר לתשובה על כך כל הימים, להתחזק באמונה שלימה בבורא כל העולמים ולא לנטות חלילה אחר אף א-ל זר בכל בחינה או דרגה שהיא, במחשבה, דיבור ומעשה.

בהזכרה זו שלאחר התפילה, למעשה, אנו מקיימים מצות עשה זו.

פנינה לשבת

מבית מדרשם של רבותינו

בפרשתנו נאמר הציווי אודות עבודת האלקים (י, יב): "וְלַעֲבֹד אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל לַבֹּקֶד וְכָל נִפְשָׁךָ", וביאור נפלא על כך מצאנו בספר 'פנים יפות' להרה"ק ר' פנחס בעל 'הפלאה'.

הנה אמרו חז"ל (בבא בתרא א, ב): "עד שאדם אוכל - יש לו שני לבבות". וכן אמרו (ברכות י, א): "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם - אל יתייash מן הרחמים".

על פי זה יש לפרש את לשון הפסוק כך -

'כָּל לַבֹּקֶד' היינו בשני הלבבות שלך, ובא ללמדנו שאל לו לאדם לאכול חלילה לפני התפילה, כהורות חז"ל (שם נד, א), והיינו שיתפלל קודם שיאכל - שאז יש לו עדיין שני לבבות.

ואילו 'וְכָל נִפְשָׁךָ' רומז למאמץ ו"ל (שם נד, א): "אפילו הוא נוטל את נפשו", והיינו שיש להתפלל אף בשעה שנוטל נפשו, שהרי אפיו חרב חדה מונחת על צווארו אל כך להתייash מן הרחמים ולרפות ידיך מן התפילה.

מילתא חדת"א

פני תפילה מלוטט מדברות קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

תקון השכונה בכל יום על ידי מעשינו

עקר עבודת בני ישראל שעבדוהו בברא העולם, שיקבלו עליהם מלכותו יתברך בכל עת, וזהו הרמז שכתב מו"ז מרן אביר יעקב ע"ה במחשף הלבו, 'בראשית ברא' עם ב' כוללים בגימטריא 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אלהי', כי עקר הבריאה היא כדי שידעו ויפירו בני ישראל שה' יתברך הוא אלהינו יחיד ומיוחד, וחיבים אנו לאהבה וליראה אותו וליחודו ביחוד שלם. וכמו שצדקו בראשית התורה עקרי יסודותיה ותכלית בריאת העולם, כך גם נרמז כאן העבודה המוטלת עלינו לתקן במעשינו את השכינה הקדושה ולהשיבה על מכונה, אחרי שהיא יורדת ומתמעטת בכל לילה בבחינת גלות השכינה, ובני ישראל בעבודתם מתקנים אותה בכל בקר, וזהו הרמז 'בראשית' בגימטריא 'שכינת ענוה', כי עקר כל עבודת התורה והמצוות הוא לתקן בגין השכינה, והדבר מלוי בגי' ישראל שהם בגי' ועקר נשמותיהם ממונה, ולכן צריכים להיות זריזים וזהירים בתקונם.

העלאת השכונה ותקונה מבין הקלפות

זהו הרמז 'בראשית' היא 'שכינת ענוה', בשבילה 'ברא אלהים את השמים ואת הארץ', ובכל פעם 'והארץ' שהיא השכינה 'היתה תהו ובהו', כי בכל לילה היא נדחית ממקומה בעולם האצילות לעולם הבריאה, ועוד היא יורדת לעולמות צירה ועשייה אשר שם רבוי שליטת הקלפות, ושם הוא תהו ובהו וחשך, אמנם אחר ירידתה לבין הקלפות היא זוכה להתברר ולהתעלות, על ידי 'רוח אלהים מרחפת על פני המים', עד שהיא מקבלת חמשה מיני אורות הנזכרים בפסוק, והיא מגיעה לשלמות בגינה.

לא יהיה לך אלהים אחרים - בתפלתך לפני תיחד עבודתך

יסוד זה, שצריך מאד להזהר בעת התפילה וקיים המצוות שתהיה מחשבתו מיוחדת לעבודת הבורא, ולא שתתעורב בלבו פגנה אחרת וזולת לעשות נחת רוח לבוראו, יסוד גדול הוא ונדרש לשלמות עבודת האדם לבוראו. בזה ימים 'בכל דרכי דעהו' (משלי ג, ו), שבכל דרכי האדם תהיה פגנתו רק לזייעת ה' ולא שום פגנה זרה, וכן בעמודו לפני ה' בתפילה לא תהיה לו אלהות ומרות אחרת, ולא יירא ולא יפחד משום בריה כי אם מאלקיו אשר לפניו הוא מתפלל, וכמו שכתב בנזנים מנדים (פרי"ז תבא ד"ה את ה' האמרת) בשם אביו ע"ה, כי המתפלל הוא פעומד לפני ה' ושכינה כנגדו, על כן 'לא יהיה לך אלהים אחרים על פני' בעודך מתפלל לפני, ואם תהיה פגנתו לשם אדם הרואהו הרי זה פקונה אדון לעצמו, וכאלו עובד ומתפלל לאותו אדם.

ובזה פרש את הפסוק (דברים כו, יז) את ה' האמרת היום להיות לך לאלקים וללכת בדרכיו ולשמר חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקלו, גם אם אחר שהוא הולך בדרכי ה' בקיום מצות התורה, צריך גם כן להיות זהיר לשמע בקלו, היינו באותו קול ששמענו בסניי' לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, שלא לשתף בעבודתנו שום פגנה אחרת.

כשצר לאדם, גורם צער לשכונה, ועל זה עקר תפלתו

בבאר מים חיים (פרי בשלח) האריך לבאר כי עקר התפילה והבקשה שיתפלל האדם לפני הבורא שמים וארץ בעת צר לו, הוא רק לכבוד שמים, כי נודע אשר כל זמן שישראל נתונים בצרה כפיכחול צר לו למעלה, הן צרת צבור הן צרת יחיד, כמאמר חז"ל (ספרי מובא בליקוט רמז תשל) בפסוק (ישעיה סג ט) 'כָּל צָרָתָם לו צָר' וכו', ואמרו חז"ל (סנהדרין מז, ב) בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזורעי.

פי הקדוש ברוך הוא הלא חפץ חסד הוא באמת, וכל עקר בריאת העולם היה רק בכדי להיטיב לבריותיו אשר יברא כמאמר אדוננו דוד המלך ע"ה (תהלים פט ג) 'עולם חסד יבנה', שרק לזה בנה הקדוש ברוך הוא העולם לעשות חסד עם בריותיו, ובפרט עם עמו ישראל כי הם עלו לעקר במחשבת בריאת העולם, וכל העולם לא נברא כי אם לצוות להם להצטרכותם, לשמש ולעבד עבודתם, וכפיכחול כשהקדוש ברוך הוא אינו יכול להשפיע לאיש הישראלי טובת חסד בעולם עבור גרם עוונותיו וכדומה והאדם בצער, ודאי כפיכחול לו צר יותר מלאדם הזה כי חפץ חסד הוא בטוב האמתי, ויותר ממה שהעגל רוצה לינק הפנה רוצה להניק כמאמר חז"ל (פסחים קיב, א).

ועל זה ישם האדם פניו בעת צרתו לזכר מה שגורם הוא במעשיו שיהיה כפיכחול צר וצער למעלה ואם יעשה לו כל מיני ענויים וסגופים שבעולם האם יסיפיק על אחת מני אלף שגורם צער למעלה לשכינת ענוה, ויבקש רחמים להקל הצער מעליו רק בכדי שיקל הצער בשרש נשמתו בשכינת ענוה, ולא ירגיש מצרת עצמו כלום, ורק על זה יכאב לקבו ונפשו עליו תאכל - במה שיש צער למעלה ואל זה יביט לשפך פנים לבו בתפילה ותחנונים נכח פני ה' שישמע לו מצרתו בכדי שיתענג למעלה כפיכחול ברוך הוא, ואז ודאי יענהו ה' משמי קדשו, פיון שלא לצר עצמו הוא מבקש רק בשביל כבוד שמים להקל הצער למעלה.

בדביקות עילאית. 'וידוי?' תהו לעצמם יהודי העיר, לבם מחסיר פעימה במתח וחרדה. החבל נכרך על צווארו, לופף היטב והחל להימתח כלפי מעלה. וכאן אירע הנס.

כתקרה, כמו עשויה היתה קיסמים דקים, התפרקה באחת ונפלה בחבטה עזה, נגררת בעקבות עמוד התליה ומתפוררת מטה אט אט. היהודי נחת ארצה, קם וניער את בגדיו מהאבק כביכול מאום לא אירע. התייעצות דקדקנית התקיימה בין השופטים, ולא נותר להם כי אם לקבוע כי בהתאם לחוק הפרסי - כל הנידון לתלייה ולמעשה נתלה, ולו אף לרגע בודד, יצא בכך ידי חובתו ואין לעשות דבר כדי להמיתו שוב. בסעודת ההודיה המרכזית, כשנשאל היהודי באשר למשאלתו התמוהה לעבור להיתלות במקום אחר, פתח פיו בחכמה וברגש גם יחד והסביר את פשר הדבר.

'זכרתי היטב כי אף במצב בו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם - אל יתייחס מן הרחמים' אמר, 'אלא שלא ממש היה לי זמן להתפלל, לעורר רחמי שמים, היות והתלייה עמדה להתרחש בכל רגע. ביקשתי אפוא לעבור מקום, כדי להרוויח עוד כמה רגעים לתפילה!'

ביאו לפניו - בדיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור עוז והדר

לשון מיוחדת כתב בספר 'מטה משה' (עמוד העבודה ביה"כ, ברכות ופסוקי דומיה סימן לא):

"ואחר כך [לאחר אמירת פסוקי 'מה טובו'] מתחיל השליח ציבור 'אדון עולם', והוא שיר נאה ומעולה. ומצאתי כתוב כל מי שמכוון בעת התחלת אדון עולם, כתב רבי יודא החסיד ורב האי גאון ורב שרירא גאון, ערב אני בדבר שתפלתו נשמעת, ואין שטן מקטרג על תפלתו, ואין לו שטן ופגע עד בראש השנה וביום הכפורים בתפלתו, ואויביו נופלים לפניו, ויש אומרים אף יצר הרע משלים אתו. ועליו אמר שלמה המלך ע"ה (משלי טז, ז): 'בְּרָצוֹת ה' דִּרְכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יִשְׁלַם אֹתוֹ' ע"כ. ואפשר שמזה נתפשט המנהג שאומרים אותו קודם כל ברכה ותהלה, עד כאן לשונו.

בסידור 'מגיד צדק' כתב, על פי מאמר חז"ל (ברכות ז, ב) כי מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שקרא לקב"ה 'אדון', עד שבא אברהם אבינו וקראו כן, ולפיכך אנו פותחים קודם התפילה בפיוט המתחיל בתיבה 'אדון'.

כן הובא בגמרא (יומא כח, א - ב) כי היו שואלים קודם התמיד אם האיר פני מזרח עד שבחברון, וזאת כדי להזכיר זכות אבותינו הקדושים הטמונים בחברון. בסידור מגיד צדק מביא כמו כן כי על זו הדרך אנו מזכירים מדי בוקר את התיבה 'אדון' - כדי להזכיר זכותו של אברהם אבינו שקרא לקב"ה אדון. ומסופר על הגאון מוילנא, כי כשראה ביאור זה בסידור הנ"ל, קילס עד מאד את הסידור משום שכתב פירוש זה.

מקור הפיוט, כך נראה מתוך דברי ה'מטה משה', הרי הוא עוד בתקופת הגאונים. וכך אכן אמר הרה"ק ר' פנחס מקאריץ (אמרי פנחס שער התפילה אות נו) כי חיברו רב האי גאון. אכן יש המייחסים פיוט זה לרבנו שלמה אבן גבירול (ראה תיקון תפילה).

ויש המקדימים בהרבה את מחבר הפיוט, וכפי שכתב בליקוטי מהרי"ח (סדר הנהגת התפילה) בשם ספר התחיה, כי ישנן ראיות ברורות לכך שאת הפיוט חיבר לא אחר מאשר התנא הקדוש רבן יוחנן בן זכאי.

יד ושם

פסוקי שמות והטמן בהם

רחמים

"רבות מחשבות בל לב איש ונצת ה' היא תקום" (משלי יט, כא).

יש והאדם חושב, מתכנן ומנסה לקבוע את עתידו וגורלו על פי אמות מידה אנושיות, בהתאם למיעוט הבנתו וקוצר שכלו.

אולם על כך מלמדנו שלמה המלך בחכמתו, כלשון המצודות דוד: 'לפעמים יחשוב האדם מחשבות רבות שונות זו מזו ואין אחד בהם מתקיים אך הדבר אשר יעץ ה' הוא תקום ועם לא היתה מן המחשבות שחשב הוא'.

סדרא דצלותא

תפילות הקדמונים ואבות האומה

עבודת התפילה, ככל עבודת ה' וייתכן שבמידה רבה אף יותר, דורשת מהאדם לעתים קרובות מסירות של ממש. לפעמים הוא נדרש להקריב כדי להתפלל במנין, יש והוא פטפטן מטבעו והוא מתבקש לנצור פיו בעת התפילה וקריאת התורה, ובמקרים אחרים אינו חש בטוב ועדיין ראוי יהיה אם יתאמץ להתפלל באופן הראוי והשלם.

בנוסף, מוטלת על כל יהודי חובה מוחלטת להישמע בענין התפילה להלכה ולדרך המסורה, לנהוג בהתאם לכללים אותם קבעו חז"ל ואחריהם הראשונים, האחרונים ופוסקי ההלכה, ולא לנטות מהם ימין ושמאל.

על כך מספרים חז"ל את המעשה הבא. בהלכות קריאת שמע נחלקו בית שמאי ובית הלל, כדלהלן (ברכות י, ב): בית שמאי אומרים, בערב - כל אדם יטה ויקרא, ובבקר יעמוד. ובית הלל אומרים, כל אדם קורא כדרכו.

אודות כך ממשיכה המשנה ומספרת: "אמר רבי טרפון, אני הייתי בא בדרך והייתי לקרות כדברי בית שמאי, וסכנתי בעצמי מפני הליסטים. אמרו לו, כדי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל".

הדברים מבהילים ומחייבים ביותר. מחד, יש ללמוד כאן את מידת מסירות הנפש האמורה להיות ליהודי בבואו לעבוד את אלוהיו בעבודת התפילה, וכפי שמצאנו אצל רבי טרפון - שלא חש לחייו אלא סיכון את עצמו ללא היסוס, ולו כדי להתפלל כראוי. מאידך, כל עוד לא עמדה הנהגתו במבחן ההלכה שנפסקה למעשה, מקצין ומחריף היחס עד לקצה הנגדי: 'כדי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל! ללמדנו שלא זו בלבד שיש למסור את הנפש על התפילה עצמה או על ההידורים וההנהגות שבה, אלא הכל חייב להיות תוך הקפדה יירה על כל קוצו של יו"ד ועל כל הלכה והלכה.

בתפילת שמונה עשרה אנו אומרים: 'וכל החיים יודוך סלה'. כלפי מי רומזת לשון זו?

- המתים אשר יקומו לתחייה לעתיד לבוא, ויהללו את שמו יתברך.
- כל מי שנשמת רוח חיים באפו, על עצם זה יש לשבח להשי"ת.
- ארבעת האנשים החייבים בהודיה מיוחדת לקב"ה.

בפסוקי דזמרא נאמר: 'דבר צוה לאלף דור'. כלפי מי הדברים אינם אומרים?

- התורה הקדושה.
- מלאכי מרום.
- עם ישראל.

במזמור 'למנצח' נאמר: 'לדעת בארץ דרכך'. התדע מה כוונת הדברים?

- לדעת דרכו יתברך בכל הארץ, שמשלם גמול למאמינים בו.
- לדעת דרכו מתוך טבע הבריאה, שהשגחת הבורא ניכרת בכל.
- שתי התשובות נכונות.

הפלא ופלא

שאלות וחיידות מבני התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

תשובות מגילון קודם פר' ואתחנן:

- תשובה א' - שהקב"ה אומר ועושה בו-זמנית, שהרי מאמרו זהו מעשהו.
- תשובה ב' - להבין דבר מתוך דבר.
- תשובה א' - הגויים המצרים לישראל.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

- על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'.
- בני חז"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).